

PRAMENY K DĚJINÁM VÍDEŇSKÉHO KONGRESU VE FONDU RODINNÝ ARCHIV METTERNICHŮ

JAN KAHUDA

Úvodem

Rodinný archiv Metternichů uložený dnes v Národním archivu v Praze tvoří díky skutečnosti, že obsahuje podstatnou část písemné pozůstalosti kancléře Metternicha, důležitý pramenný celek pro politické dějiny a dějiny mezinárodních vztahů v Evropě v první polovině 19. století. Tento archivní soubor je vyhledáván zejména zahraničními badateli zabývajícími se nejen působením samotného Metternicha, ale i řady dílčích problémů vztahujících se k tomuto tématu. První popis metternichovského archivu pořídil počátkem 20. století profesor pražské německé univerzity Ottokar Weber pro publikaci *Archivalien zur neueren Geschichte Österreichs I*, kterou v roce 1913 vydala Komise pro novější rakouské dějiny. Více než 100 let stará publikace, jejímž úkolem bylo podrobněji představit nejdůležitější šlechtické archivy v Čechách a na Moravě, je tak dodnes v podstatě jediným zdrojem pro poznání struktury a obsahu rodinného archivu Metternichů pro zahraničního badatele.¹

Tento popis nebyl zcela přesný a úplný již v době svého vzniku. Tím spíše neodpovídá současnému struktuře fondu. Ten se skládá dnes z pěti následujících fondových částí:

1. Sběrka listin (1209–1799), celkem 1685 listin týkající se právního a majetkového postavení rodu Metternichů a jeho jednotlivých členů
2. Starý archiv (1309–1939), celkem 34 knih a 225 kartonů, vlastní rodinný archiv dokumentující rodovou genealogii a záležitosti jednotlivých členů rodu od středověkých počátků a ž do počátku 20. století.
3. Francisco-Georgicum (1494–1935), 63 knih, 215 kartonů und 52 map a plánů, písemnosti týkající se politických a hospodářských aktivit Františka Jiřího Metternicha-Winneburga (1746–1818), rakouského diplomata, vyslance a mi-

1 Weber, Ottokar: Bericht über die Bestände des fürstlichen Metternichschen Familienarchivs in Plaß. In: *Archivalien zur neueren Geschichte Österreichs I*. Wien 1913, S. 140–156 (= Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs); k historii rodinného archivu obecně Kahuda, Jan: Z dějin rodinného archivu Metternichů. In: *Metternich a jeho doba. Sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň 2009, s. 125–129, kde je uvedena další relevantní literatura.

nistra pro rakouské Nizozemí. Obsahuje zejména písemnosti týkající se činnosti tzv. vestfálského hraběcího kolegia a dále písemnosti týkající se správy a hospodaření panství Ochsenhausen ve Württembersku.

4. Acta Clementina (1707–1895), celkem 92 kartonů, politická, soukromá a rodinná korespondence kancléře Klementa Metternicha-Winneburga
5. Acta Richardiana (1848–1895), celkem 40 kartonů, osobní archiv Richarda Metternicha-Winneburga (1829–1895), syna kancléře Metternicha, rakouského diplomata, císařského vyslance v Paříži.

Acta Clementina

Fondová část Acta Clementina soustřeďuje osobní korespondenci kancléře Metternicha. Kancléř se věnoval budování své osobní dokumentace systematicky, po celou dobu své aktivní kariéry. Po jejím skončení, zejména v posledních letech svého života, se aktivně věnoval jejímu doplňování a třídění. Soubor osobní korespondence měl být hlavním zdrojem pro připravované kancléřovy paměti. Tato skutečnost vysvětluje, že do souboru Acta Clementina byly zařazeny i proveniencně cizí archiválie, soubory zrcadlových dopisů, které Metternich dostal, případně vykoupil od svých korespondenčních partnerů. Acta Clementina obsahují rovněž řadu dokumentů úředního charakteru, většinou v opisech, ale v některých případech i v originálech. Metternich sám si nechával již během svého působení ve Státní kanceláři opisovat řadu dokumentů, které byly důležité pro jeho politickou činnost, případně je z jiných důvodů zaujaly. Nalezneme zde tedy zejména opisy relací jednotlivých rakouských diplomatů, korespondence s panovníkem i dalšími centrálními úřady.

Po Metternichově smrti v roce 1859 byl soubor jeho korespondence převezen na západočeský zámek Plasy určený samotným kancléřem nejen jako místo jeho posledního odpočinku, ale i jako místo uložení svého rodinného archivu, který se zde nacházel až do počátku 50. let, kdy byl převezen do Prahy. V polovině 70. let 19. století byla Acta Clementina utříděna historikem a publicistou Alfonsem von Klinkowströmem,² který poté společně s Richardem Metternichem připravil osmivazkovou edici *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren*, vycházející právě z dokumentů shromážděných v souboru Acta Clementina.³ Klinkowström tehdy rozdělil Acta Clementina na jedenáct částí podle obsahového hlediska, které uložil do za tím účelem speciálně zhotovených krabic (tzv. cist):⁴

- 2 Ke Klinkowströmovi a jeho pořádání rodinného archivu Metternichů viz Kahuda, Jan: Sto pět dnů v Plasích aneb pět zpráv pana archiváře. In: Kde je domov. Sborník k životnímu jubileu Raisy Machatkové. Praha 2002, s. 86–89; týž: Per vias rectas. Archivnictvím k nobilitaci. In: Sborník k počtě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů. Plzeň 2011, s. 174–177.
- 3 *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren*, hg. von dem Sohne des Staatskanzlers Fürsten Richard Metternich-Winneburg, geordnet und zusammengestellt von Alfons von Klinkowström, Bd. 1–8. Wien 1880–1884.
- 4 Dle čísla cisty byla odvozena rovněž signatura jednotlivých dokumentů (C 1 – C 50). Ke korespondenci pak Klinkowström vyhotovil některé pomůcky. Jednalo se především o lístkové kartotéky řazené abeced-

1. Korespondence královská (Correspondance royale)
2. Korespondence politická (Correspondance politique)
3. Korespondence s bankéři (Correspondance politique Banquiers)
4. Korespondence s církevními hodnostáři (Correspondance ecclesiastique)
5. Korespondence s vědci a umělci (Correspondance academique)
6. Soubor písemností týkající se politického životopisu kancléře Metternicha: popisy osobností (Porträts), myšlenky a maximy (Pensées et Maximes), životopisné poznámky (Autobiographisches), Memoranda, služební záležitosti, pamětní spisy (Memoranden, Dienstsachen, Denkschriften)
7. Varia a tisky (Drucke)
8. Korespondence rozmanitá (Correspondance diverse)
9. Starší archiválie (Ältere Archivalien)
10. Korespondence se členy rodiny (Corespondance famille)
11. Majetkové záležitosti (Haus- und Domänenangelegenheiten)

Další fáze pořadacích prací fondové části Acta Clementina proběhla až v 70. letech 20. století na půdě tehdejšího Státního ústředního archivu v Praze. Archivář tohoto archivu Antonín Haas (1910–1971) nově rozdělil celý soubor do 14 částí. Zachoval v podstatě Klinkowströmovu strukturu, pouze u politické korespondence provedl její další rozdělení na dílčí tematické celky. Rovněž důsledně sjednotil dopisy stejných odesílatelů, které se vyskytovaly v různých částech. Haas je rovněž autorem moderních inventářů k fondové části Acta Clementina splňujících veškeré náležitosti kladené na moderní archivní pomůcky. Inventáře jsou opatřeny příslušnými úvody i identifikačními osobními rejstříky.⁵ Současná struktura fondové části Acta Clementina je tedy následující:

Acta Clementina 1: Korespondence královská (1807–1859), celkem 136 inv. čísel, 5 kرتونů

Fondová část obsahuje osobní korespondenci kancléře Metternicha s představiteli panovnických rodů. V první části jde o členy habsburského rodu počínaje korespondencí s císaři Františkem I., Ferdinandem I. a Františkem Josefem I. Velmi cenným a za-

ně dle jednotlivých odesílatelů a dále tzv. reálná repertoria, která celý soubor podchycovala dle pořadí uložení v jednotlivé cestě (tedy dle signatur). Národní archiv (NA), Rodinný archiv Metternichů (RAM), Francisco-Georgicum, 2602/1–2607, 2695–2699.

5 Haas, Antonín: Rodinný archiv Metternichů – Acta Clementina 1707–1895. 14 dílčích inventářů, Státní ústřední archiv v Praze 1966–1971. Ke všem dílčím inventářům byl vytvořen později rovněž generální osobní rejstřík, viz Hoffmannová, Jaroslava: Rodinný archiv Metternichů – Acta Clementina. Osobní rejstřík 1707–1895. Státní ústřední archiv v Praze, 1987. Veškeré inventáře jsou zpřístupněny rovněž elektronicky na adrese <http://www.badatelna.eu/fond/4813> [přistoupeno 25. 4. 2014]. V roce 2014 zahájil Národní archiv rovněž digitalizaci archiválií z fondu Acta Clementina. Jeho cílem je postupně zpřístupnit digitalizovanou verzi celého souboru Acta Clementina na tomto portále. Národní archiv zařadil tento úkol do programu digitalizace svých archiválií s ohledem na jejich význam a mezinárodní zájem.

jímavým pramenem je kolekce Metternichových dopisů s členy rodu Bonaparte, zejména Napoleonovými sourozenci Elisou, vévodkyní toskánskou (Sign. 1/27),⁶ Jerômem, králem vestfálským (1/28), Karolínou, královnou neapolskou (1/29), Lucienem, princem z Canina (1/30), Pavlínou, kněžnou Borghese (1/31) a Napoleonovou matkou Marií Letizií (1/32). Následuje pak korespondence s členy dalších panovnických rodů, zejména německých států, ale i řady dalších: Anhalt, Bádensko, Bavorsko, Belgie, Brazílie, Brunšvicko, Dánsko, Kuronsko, Anglie, Francie, Řecko, Hesensko, Holandsko, Hannoverko, Neapolsko-Sicílie, korespondence s papeži, Sardinie, Toskánsko, Meklenbursko, Nasavsko, Oldenbursko, Prusko, Rusko, Sasko, Švédsko, Španělsko a Württembersko.

Acta Clementina 2: Korespondence politická Rakousko (1798–1859), celkem 77 inv. čísel, 7 kartonů

Tato fondová část obsahuje pozoruhodnou kolekci Metternichovy korespondence s jednotlivými rakouskými diplomaty. Je důležitým doplňkem k fondu Státní kanceláře, jednotlivým vyslaneckým archivům i fondu Grosse Korrespondenz uloženým v Domácím, dvorském a státním archivu ve Vídni a jedinečným zdrojem pramenů k otázkám rakouské zahraniční politiky 1. poloviny 19. století. Umožňuje nejen v řadě ohledů detailní rekonstrukci vybraných diplomatických událostí, dává rovněž možnost podrobnějšího poznání profesních kariér i osobních charakteristik osobností, které vytvářeli v daném období rakouskou zahraniční politiku, a to nejen osobností prvního řádu, ale i těch, kteří stáli „ve druhém plánu“. V řadě případů se jedná o velké množství dopisů, odrážejících intenzivní kontakt mezi Metternichem a daným adresátem. S ohledem na intenzitu písemných kontaktů tak vyniká korespondence kancléře Metternicha s rakouským vyslancem v Londýně, Římě a Paříži Antonem von Apponyi (2/2, 338 dopisů z let 1816–1832), diplomatem a vyslancem Františkem Binderem von Krieglstein (2/5, 68 dopisů z let 1803–1850), polním maršálem Josefem Clam-Martinicem (2/8, 27 dopisů z let 1816–1839), rakouským vyslancem a zplnomocněným ministrem Františkem Colloredo-Wallsee (2/12, 45 dopisů z let 1849–1859), rakouským vyslancem Františkem Josefem Dietrichsteinem (2/13, 31 dopisů z let 1803–1853), rakouským vyslancem v Drážďanech, Haagu, Římě a Londýně Paulem A. Esterházym (2/19, 94 dopisů z let 1810–1859), radou státní kanceláře a pozdějším vyslancem v Paříži Josefem Engelbertem Floretem (2/22, 60 dopisů z let 1809–1825), Františkem Hartigem působícím ve správě Lombardsko-Benátska (2/25, 12 dopisů z let 1835–1851), radou státní kanceláře Alexandrem Hübnerem (2/27, 96 dopisů z let 1849–1858), diplomatem Karlem Alexandrem Hügelem (2/29, 35 dopisů z let 1830–1858), státním ministrem a nejvyšším

6 Abych odlehčil poznámkovému aparátu, uvádím odkazy na signatury jednotlivých dokumentů přímo v textu v závorkách. Signatura se skládá ze dvou čísel oddělených lomítkem (např. 1/1, 1/2, 1/3 apod.). První číslo označuje příslušnou část Acta Clementina (AC 1 – AC 14), druhé je pak inventární číslo označující číslo jednotlivé složky v rámci této části. Uvedení této signatury je nutné pro správnou citaci dokumentů.

pražským purkrabím Karlem Chotkem (2/32, 14 dopisů z let 1835–1858), rakouským vyslancem v Drážďanech, Kodani, Neapoli a Madridu Aloisem Václavem Kounicem-Rietbergem (2/39, 29 dopisů z let 1809–1827), radou dvorské kanceláře Fridrichem Kübeckem z Kübau (2/41, 56 dopisů z let 1845–1854), rakouským vyslancem v Římě, Petrohradě a Neapoli Ludwigem von Lebzelttern (2/45, 20 dopisů z let 1811–1855), rakouským diplomatem Rudolfem Lützwem (2/49, 36 dopisů z let 1815–1857), radou státní kanceláře a vyslancem Joachimem Eduardem von Münch-Bellinghausen (2/52, 22 dopisů z let 1835–1858), Metternichovým sekretářem Josefem A. Pilatem (2/54, 80 dopisů z let 1810–1857), diplomatem a spisovatelem Antonem Prokeschem von Osten (2/56, 65 dopisů z let 1833–1854), diplomatem a pozdějším ministrem zahraničí Johannem Bernardem Rechbergem (2/57, 36 dopisů z let 1815–1859), polním maršálem a diplomatem Karlem Schwarzenbergem (2/60, 37 dopisů z let 1809–1819), rakouským diplomatem, ministrem zahraničních věcí a financí Johannem Filipem Stadionem (2/62, 201 dopisů z let 1803–1822) nebo diplomatem, vyslancem a druhým zplnomocněncem na Vídeňském kongresu Johannem von Wessenberg-Ampringen (2/73, 148 dopisů z let 1809–1853). Jedná se ve většině případů o prameny zatím málo využitě, pouze některé konvoluty byly v minulosti částečně vydány tiskem.⁷

Acta Clementina 3: Korespondence politická Anglie, Belgie, Francie, Itálie, Německo, Rusko, Švédsko, Švýcarsko (1796–1859), 64 inv. čísel, 3 kartony

Jistým protějškem předchozí části je třetí část Acta Clementina. Obsahuje korespondenci kancléře Metternicha se zahraničními diplomaty a politiky. Jedná se často rovněž o poměrně intenzivní korespondenci, která může osvětlit různé detaily z diplomatických jednání. Písemnosti jsou uspořádány teritoriálně podle jednotlivých států a v rámci nich pak abecedně podle jmen odesílatelů. Opět je možné upozornit na některé větší celky. Intenzivní kontakty pěstoval Metternich s anglickými politiky. Je to přirozené vzhledem k jeho pobytu v anglickém exilu po roce 1848. Fondová část tak obsahuje například Metternichovu korespondenci anglickým diplomatem, ministrem zahraničí a pozdějším ministerským předsedou Georgem Hamiltonem Aberdeenem (3/1, 73 dopisů z let 1815–1853), anglickým vyslancem ve Vídni Fridrichem Lambem Beauvalem (3/2, 41 dopisů z let 1840–1852), politikem a pedagogem Henry Broughamem (3/3, 41 dopisů z let 1848–1857), politikem a ministerským předsedou Benjaminem Disraelim (3/6, 20 dopisů z let 1848–1858), anglickým vyslancem ve Vídni Charlesem Williamem Londonerrym (3/9, 26 dopisů z let 1817–1853), politikem a diplomatem Arthurem W. Wellingtonem (3/15, 70 dopisů z let 1814–1852) nebo anglickým diplomatem Johnem Fanem West-

7 Viz např. Kuebeck, Max: Metternich und Kuebeck. Ein Briefwechsel aus den Jahren 1849–1850. Wien 1910; Hartig, Franz: Metternich – Hartig. Ein Briefwechsel des Staatskanzlers aus dem Exil 1848–1851. Wien – Leipzig 1923; Burckhardt, Carl J.: Briefe des Staatskanzlers Fürst Metternich-Winneburg an den österreichischen Minister des Äusseren Graf Buol-Schauenstein aus den Jahren 1852–1859. München – Berlin 1934.

morlandem (3/16, 51 dopisů z let 1845–1859). Zajímavá je rovněž korespondence z představiteli Belgie – belgickým ministrem Juliem van Praet (3/17, 46 dopisů z let 1849–1853) a nejvyšším maršálkem Josefem van der Straten-Ponthoz (3/18, 28 dopisů z let 1851–1859). Také kolekce dopisů s francouzskými pisateli je bohatá. Vyniká zde korespondence s francouzskými vyslanci ve Vídni Louisem St. Aulaire de Beaupoil (3/19, 20 dopisů z let 1830–1854) a Augustem Charlesem Flahautem (3/21, 15 dopisů z let 1815–1858), politikem a pozdějším ministerským předsedou Vilémem Isidorem Montbelem (3/30, 33 dopisů z let 1832–1852), politikem a ministrem zahraničí Charlesem Mauricem Talleyrandem-Périgordem (3/36, 82 dopisů z let 1806–1825) nebo politikem a pozdějším francouzským prezidentem Adolfem Thiersem (3/37, 26 dopisů z let 1850–1859). Menší četnost mají překvapivě písemné kontakty s politiky z dalších jmenovaných zemí. Upozornit je možné na korespondenci Metternicha s württemberským diplomatickým agentem Georgem Klinworthem (3/49, 54 dopisů z let 1848–1852), saským diplomatem a vyslancem ve Vídni Friedrichem Albertem Schulenburgem (3/53, 32 dopisů z let 1816–1853), ruským diplomatem a sekretářem zahraničních věcí Karlem Robertem Nesselrodem (3/59, 15 dopisů z let 1814–1857) a se švédským diplomatem a básníkem Karlem Gustavem Brinckmannem (3/63, 17 dopisů z let 1804–1838).

Acta Clementina 4 (1809–1850): Korespondence politická Hoppé, Hudelist, Neumann, 3 inv. čísel, 3 kartony

Do této skupina byla zařazena Metternichova korespondence s nejbližšími důvěrníky. Umožňuje vytvořit si plastický obraz o Metternichově každodenní diplomatické práci v daném období. Prvním z korespondentů byl rada státní kanceláře, žurnalista a literát Friedrich Hoppé (zemř. 1845). V rodinném archivu je dochováno celkem 91 jeho dopisů z let 1809–1821 (4/1). Ještě větší korespondenční kontakty pěstoval Metternich se svým oblíbeným důvěrníkem, radou státní kanceláře Josefem Hudelistem (1759–1818). Hudelist stál pravděpodobně Metternichově velmi blízko i osobně, neboť byl pověřován v některých případech i vyřizování kancléřovy čistě privátní agendy. V rodinném archivu je uloženo celkem 394 jeho dopisů z let 1809–1818 (4/2). Obsáhle je rovněž Metternichova korespondence s rakouským diplomatem působícím v Londýně Filipem Neumannem (1778–1851). Neumann Metternicha zásoboval pravidelnými hlášenými nejen o anglických poměrech a Metternich jej často pověřoval různými zvláštními úkoly. Neumannovy dopisy byly dodatečně svázaný do 6 konvolutů obsahujících celkem 356 dopisů z let 1820–1850 (4/3).

Acta Clementina 5 (1796–1838): Korespondence politická Gentz, 1 inv. čísel, 1 karton

Podobný charakter jako předchozí část má i tato skupina. Obsahuje Metternichovu korespondenci s jeho dalším oblíbeným důvěrníkem Friedrichem Gentzem

(1764–1832). Gentz působil od roku 1812 jako rada státní kanceláře a byl pro Metternicha neocenitelným pomocníkem. Měl za sebou již předchozí diplomatickou zkušenost, byl dobře orientován v evropské politické realitě a Metternichovi konvenoval i svými osobními názory. Jeho korespondenci svázanou později do 10 sešitů netvoří jen originály dopisů, ale i různé opisy, návrhy, Gentzovy vlastní texty, memoranda o politické, vojenské nebo finanční situaci a návrhy různých politických i odborných řešení, kterými Metternichovu politiku značně ovlivnil. Přestože se osobnost Friedricha Gentze dočkala značné pozornosti odborné literatury a část jeho korespondence s kancléřem Metternichem byla vydána, přesto v detailech může tato fondová část přinést ještě nové skutečnosti.⁸

Acta Clementina 6 (1819–1878): Korespondence politická Lievenová, 1 inv. čísel, 1 karton

Poslední částí politické korespondence tvoří rozsáhlý soubor vzájemných dopisů mezi kancléřem Metternichem a manželkou ruského velvyslance v Londýně Darjou Christoforovnou Lievenovou (1785–1857). Celkem 8 svazků oboustranné korespondence z let 1819–1826 dokládá intenzitu jejich vzájemného vztahu. Dopisy samy obsahují vedle osobních věcí také řadu pozoruhodných informací a postřehů politického charakteru od obou pisatelů.⁹

Acta Clementina 7 (1802–1859): Korespondence s bankéři, duchovními, vědci a umělci, 182 inv. čísel, 3 kartony

Do této skupiny byly sloučeny původně samostatné skupiny korespondence s bankéři (correspondance politique banquiers), korespondence s církevními představiteli (correspondance ecclesiastique) a korespondence s vědci a umělci (correspondance academique). Skupina odráží Metternichovo finanční krytí jeho politické činnosti a veřejné činnosti vůbec (zde zejména skupina dopisů se členy rodiny Rotchildů, např. Anselmem Maierem Rotchildem (7/4, 13 dopisů z let 1835–1851) a jeho bratrem Salomonem Maierem Rotchildem (7/7, 44 dopisů z let 1822–1854). Dále se týká Metternichova vztahu k církvi a kontaktů s jejími představiteli. K nejdůležitějším (z hlediska četnosti i obsahu) patří Metternichova korespondence s kardinálem Ercolem Consal-

8 Viz Wittichen, Friedrich Carl – Salzer, Ernst: Briefe von und an Friedrich Gentz. Bd. 3: Schriftwechsel mit Metternich, 2 Teile (1803–1832). München – Berlin 1913; viz též Kronenbitter, Günther (hg.): Gesammelte Schriften 11. Briefe von und an Friedrich von Gentz. Bd. 3: Schriftwechsel mit Metternich, 2 Teile (1803–1832). Hildesheim 2002; Metternich, Richard Fürst von – Klinkowström, Alfons von: Oesterreichs Theilnahme an den Befreiungskriegen. Beiträge zur Geschichte der Jahre 1813–1815, nach Aufzeichnungen von Friedrich von Gentz. Wien 1887; ke Gentzovi nejnověji Zimmermann, Harro: Friedrich Gentz. Die Erfindung der Realpolitik. Paderborn – Wien 2012.

9 Edice korespondence viz Geist und Herz verbündet. Metternichs Briefe an die Gräfin Lieven. Wien 1942; Quennell, Peter: The private letters of princess Lieven to prince Metternich 1820–1826. London 1937; k Lievenové nejnověji Cromwell, Judith L.: Dorothea Lieven. A Russian Princess in London and Paris 1785–1857. London 2007.

vim, diplomatem papežské kurie (7/17, 10 dopisů z let 1815–1823) a papežským nunciem ve Vídni Michaellem Viale Prella (7/60, 80 dopisů z let 1846–1856). Rozsáhlá korespondence s vědci a umělci pak prozrazuje Metternichovy široké znalosti a snahu získávat aktuální informace o pokrocích (zejména exaktních a technických) věd.¹⁰ Totéž platí i pro činnost uměleckou, které Metternich věnoval rovněž intenzivní pozornost. Ve většině případů se jedná pouze o jednotlivé dopisy, někdy o rozsáhlejší korespondenci, jako například u prvního prezidenta Rakouské akademie věd Josefa Hammera-Purgstalla (7/109, 10 dopisů z let 1817–1855), německého přírodovědce Alexandra Humboldta (7/113, 53 dopisů z let 1823–1858) nebo stavitele Aloise Negrelliho (7/141, 15 dopisů z let 1856–1858).

Acta Clementina 8 (1793–1859): Portréty, úvahy, materiály k pamětem a životopisu (Porträts, Pensées, Maximes, Memoranda), 83 inv. čísel, 13 kartonů

Osmá skupina fondové části Acta Clementina se od ostatních částí zcela odlišuje svým charakterem. Obsahuje totiž vlastní texty kancléře Metternicha, které měly být později začleněny do jeho připravovaných politických pamětí. K psaní pamětí se Metternich připravoval po celou aktivní politickou kariéru, intenzivně se jim věnoval poslední léta svého života. Celá práce zůstala bohužel torzem, byť monumentálním, a připravený materiál vydal až více než dvacet let po kancléřově smrti jeho syn Richard ve spolupráci s Alfonsem von Klinkowströmem.¹¹

Dochované texty je možné rozdělit na několik částí. První jsou tzv. portréty (Porträts), v nichž se Metternich pokusil o charakteristiku některých svých současníků. Do definitivní fáze byly dovedeny portréty francouzského císaře Napoleona I. (8/1) a ruského cara Alexandra I. (8/2).¹² Ve fázi rozpracovanosti nebo shromáždování dokumentace zůstaly portréty sardinského krále Karla Alberta (8/3), belgického krále Leopolda I. (8/4), francouzského krále Ludvíka Filipa Orleánského (8/5), bavorského krále Maxmiliána II. (8/6) a Doma Miguela, vévody z Bragancy (8/7). Ve druhé části (Úvahy) jsou shromážděny různé Metternichovy úvahy a poznámky, opisy různých pojednání, článků a připomínky k nim, které Metternich psal především v období 40. a 50. let 19. století. Jedná se zejména o úvahy politického obsahu, zejména o situaci v Německu, ve Francii, Itálii, východní otázce, ale i o náboženských otázkách, tisku, komentáře k různým publikacím, výstřížky ad. Tento soubor umožňuje rekonstruovat Metternichovo politické myšlení, tvorbu a proměnu jeho názorů a analyzovat jeho politický rozhled i zdroje jeho informací.

Významnou částí je pak několik rukopisů nebo spíše ucelenějších rukopisných konceptů, které Klemens Metternich připravoval k vydání. Je zajímavé, že většina z těchto rukopisů je datována na přelomu 20. a 30. let 19. století, další část pak následovala až

10 Kadletz-Schöffel, Hedwig: Metternich und die Wissenschaften. Wien 1992.

11 Viz pozn. 3. Srv. také Bailieu, Paul: Die Memoiren Metternich's. Historische Zeitschrift 44, 1880, s. 227–277; Zöllner, Erich: Die angeblichen Memoiren Metternichs. Wien 1946.

12 Oba texty byly otištěny v edici Aus Metternichs nachgelassenen Papieren I. Wien 1880, s. 275–333.

po Metternichově abdikaci v roce 1848. Po roce 1848 vznikly rukopisy *Mein Rücktritt* a *Mein politisches Testament* (oba 8/21). V obou se Metternich věnuje příčinám i důsledkům svého politického pádu. První rukopis je více kronikářský, ve druhém se pak pokouší o určitou úvahu a reflexi týkající se dalšího evropského vývoje. Ani jeden z rukopisů nebyl bohužel, což bylo pravděpodobně pro Metternicha typické, dokončen. Obě práce mají charakter určité sbírky materiálů, která je v některých částech již utříděna a zpracována, v jiných na takové zpracování čeká. Rychlý sled událostí a Metternichovy rozsáhlé aktivity jej pravděpodobně systematicky odváděly od dokončování děl do závěrečné podoby. Důležitým zdrojem informací může být i deník Josefa Hudelista z let 1806–1818 (rovněž 8/21). Hudelist v něm stručně zaznamenává hlavní události diplomatických jednání v období od 4. srpna 1806 do 11. prosince 1818. Jedná se pouze o stručné zápisy vedené kronikářským způsobem, bez většího postihnutí detailu nebo zaznamenání názorů na popisovanou skutečnost. Přesto je například právě pro období Vídeňského kongresu Hudelistův deník zajímavým a zatím nevyužitým pramenem.¹³

Z roku 1829 pochází Metternichův rukopis nazvaný *Zur Geschichte der Allianzen 1813–1815* (8/22). Ačkoli jde opět jen o torzo (dochováno pouze pro léta 1813–1814), představuje zajímavý pokus autora představit ze svého hlediska přelomové období závěru napoleonských válek a nového evropského uspořádání. Jde opět spíše o jakousi dokumentační sbírku písemností obsahující řadu separátních úvah, poznámek a komentářů.¹⁴

Nejrozsáhlejší celky pak tvoří dva rukopisy (oba 8/23) rámuující politický životopis kancléře Metternicha. První z nich nazvaný *Materiaux pour servir à l'histoire de ma vie politique 1773–1810* psal Metternich v roce 1844. Je pravděpodobně, že na něm chtěl pracovat i pro další období, nicméně rokem 1810 rukopis náhle končí. Jistým pokračováním je pak rukopis nazvaný *Leitfaden zur Erklärung meiner Denk- und Handlungsweise im Verlaufe meines Ministeriums 1809–1848*. Rukopis byl psán v roce 1852, je opět torzem a spíše úvahou než faktografickým textem. Metternich zde opět sleduje jednotlivé problematické politické otázky z daného období a zaujímá k nim své stanovisko.¹⁵

Poslední, nicméně velmi cennou částí, této skupiny fondové části *Acta Clementina*, jsou tzv. memoranda. Jde o soubor vybraných dokumentů z let 1793–1859 (8/24 – 8/83) chronologicky rámuujících Metternichovu politickou kariéru. Jedná se o dokumenty různé proveniencí v originálech a opisech, zejména Metternichovy vlastní texty a korespondenci, úřední dokumenty státní kanceláře, depeše a rela-

13 Deník je psaný francouzsky, pro edici *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren* byly vybrané ukázky přeloženy do němčiny, nicméně nakonec nebyly do edice zařazeny. Viz NA, RAM – *Acta Richardiana*, inv. č. 817 (nepoužitý materiál pro edici 1814) a inv. č. 818 (nepoužitý materiál pro edici 1815). V příloze podáváme pro zajímavost edici deníkových záznamů z období Vídeňského kongresu.

14 Rukopis byl částečně použit v edici *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren I*. Wien 1880, s. 138–204.

15 Rukopis o rozsahu 108 fol. byl rovněž využit stejně jako oba předchozí pro edici *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren I*. Wien 1880. Charakteristika všech použitých rukopisů pro edici zde, s. 220–221.

ce rakouských diplomatů, dokumenty z provenience jiných států, různé soukromé úvahy a poznámky. Metternichovým cílem bylo pravděpodobně tyto dokumenty sumarizovat a komentovat a vytvořit na jejich základě vlastní politický životopis. Po jeho smrti byla tato skupina Klinkowströmem chronologicky utříděna a výběrově využita pro edici Aus Metternichs nachgelassenen Papieren.¹⁶

Acta Clementina 9 (1707–1859): Varia, různá korespondence (Varia, Verschiedene Korrespondenz, ohne Wert), 174 inv. čísel, 9 kartonů

Soubor méně významné korespondence, zpravidla jednotlivin, žádostí o Metternichův autogram, rodinných oznámení ad. Dále jsou zastoupeny denní zprávy podávané z Paříže (1848–1859, 1852), Uher (1849) a Itálie (1851), cestovní pasy, vojenské zprávy, hospodářské a technické zprávy, cestovní plány, šifry, hesla, rytiny, malby, skladby a tisky (noviny).

Acta Clementina 10 (1792–1859): Korespondence rozmanitá (Correspondance diverse), 887 inv. čísel, 15 kartonů

Jedná se o soubor korespondence, která nebyla původně zařazena do politické korespondence. Obsahuje většinou pouze jednotlivé dopisy ze 30.–50. let 19. století, i zde můžeme najít některé rozsáhlejší konvoluty, např. korespondence s anglickým diplomatem Edvardem Cheneyem (10/362, 61 dopisů z let 1811–1855), rakouským generálem Augustem Jochmusem (10/383, 15 dopisů z let 1841–1859), kolínským obchodníkem s vínem D. Leidenem (10/429, 93 dopisů z let 1830–1858), rakouským diplomatem Ferdinandem Menshengenem (10/505, 17 dopisů z let 1848–1852), anglickým právníkem a publicistou Traversem Twissem (10/774–775, 258 dopisů z let 1848–1859), rakouským polním maršálem Alfredem Windischgrätzem (10/846–849, 54 dopisů z let 1848–1859) nebo kuronskou vévodkyní Dorotheou (10/873, 16 dopisů z let 1812–1855).

Acta Clementina 11 (1727–1811): Starší archiválie (Ältere Archivalien), 49 inv. č., 2 kartony

Tato část obsahuje torza osobních archivů rodinných příslušníků, zejména rodiny Kounicovy a kancléřova otce Františka Jiřího Metternicha.

Acta Clementina 12 (1795–1858): Vlastnoruční korespondence knížete Metternicha s rodinou, 47 inv. čísel, 5 kartonů

Kancléř Metternich a jeho vlastní rodina je téma, které se kupodivu netěší většímu zájmu badatelů. Stranou badatelského zájmu tak zatím stála i kancléřova kore-

16 Memoranda byla zpřístupněna bohužel málo známou edicí, kterou připravil v 90. letech 20. století kolektiv autorů pod vedením Jaroslavy Hoffmannové. Jednalo se po technické i metodické stránce o unikátní edici, neboť v českých podmínkách byla poprvé použita pro edici historických pramenů forma CD-ROM. Viz Hoffmannová, Jaroslava a kol.: Kanzler Metternich und seine Zeit. CD-ROM Edition. Prag 1994.

spondence se členy vlastní rodiny.¹⁷ Je to velká škoda, protože právě tato korespondence byla vedena velmi intenzivně a je velmi obsažná. Metternich se v ní věnuje řadě témat, nejen rodinných a osobních, ale i politických a společenských. Zvláště se svou první manželkou Eleonorou Kounicovou, dcerou Leontinou, provd. Sándorovou, a synem Viktorem, řešil kancléř řadu důležitých a zajímavých otázek, které se přirozeně v korespondenci promítají.

V této části Acta Clementina jsou uchovány Metternichovy dopisy adresované rodinným příslušníkům, zejména manželkám Marii Eleonoře Kounicové (1775–1825) a Melanii Zichy-Ferraris (1805–1854), otci Františku Jiřímu Metternichovi (1746–1818), matce Marii Beatrix, roz. von Kageneck (1755–1822), a svým dětem Leopoldině Marii, později provdané Esterházy (1797–1820), Viktorovi (1803–1829), Klementině (1804–1820), Leontině, provd. Sándor (1811–1861) a Richardovi (1829–1895). Část dopisů byla svázána do chronologicky řazených konvolutů (12/1–32, 32 konvolutů Metternichových dopisů členům rodiny z let 1795–1858), druhá část zůstala nesvázána (12/33–47 z let 1813–1850, zde se jedná především o dopisy určené manželce Eleonoře Kounicové a dceři Leontině.

Acta Clementina 13 (1802–1859): Soukromá korespondence Klementa Metternicha (Correspondance du prince Clément), 100 inv. čísel, 5 kartonů

Tato část Acta Clementina navazuje na předchozí části AC 2, 3 a 10. Hranice těchto částí není vždy zcela zřetelná, částečně také proto, že při pořádání fondové části byly některé skupiny sloučeny. Zde jsou primárně uloženy dopisy z pozdějšího období, zejména po roce 1848. Jedná se většinou o jednotlivé dopisy, v některých případech opět o větší konvoluty: St. Aulaire (13/2, 6 dopisů z let 1834–1851), František Lamb Beauvale (13/5, 15 dopisů z let 1848–1852), Henry Brougham (13/12, 21 dopisů z let 1848–1857), Benjamin Disraeli (13/25, 26 dopisů z let 1848–1858), Edward Cheney (13/41, 101 dopisů z let 1849–1854), Karl F. Kübeck (13/45, 22 dopisů z let 1849–1854), Karl Robert Nesselrode (12 dopisů z let 1830–1856), Felix Schwarzenberg (13/75, 104 dopisů z let 1846–1852), Travers Twiss (13/87, 39 dopisů z let 1848–1859), Arthur W. Wellington (13/91, 63 dopisů z let 1818–1852).

Acta Clementina 14 + 14a (dodatek) (1765–1895): Rodinná korespondence (Correspondance de famille. Lettres au Prince de Metternich de sa famille), 461 inv. čísel, 17 kartonů + dodatek 20 inv. čísel, 1 karton

Zrcadlová část k části Acta Clementina 12 obsahuje dopisy, které kancléř Metternich obdržel od členů své rodiny. Rozsahem vyniká korespondence s Eleonorou Kounicovou (555 dopisů z let 1797–1825), dále jsou zde zastoupeny dopisy Melanie, roz. Zichy-Ferraris (z let 1824–1850), synů Lothara (1856–1857), Pau-

¹⁷ Jistou výjimku představuje edice deníku kancléřovy dcery Leontiny, do které editorka zařadila i některé vzájemné dopisy, viz Léontine. Das intime Tagebuch der Tochter Metternichs von 1826 bis 1829, 14. bis 18. Lebensjahr, hg. Tatiana Fürstin von Metternich. Wien – München 1990.

la (1850–1858), Richarda (1837–1839), Viktora (1817–1845, 228 dopisů), dcer Hermíny Gabriely (1809), Leontiny (1818–1855, 304 dopisů), Marie Leopoldiny (1809–1820) a Melanie (1838–1858), otce Františka Jiřího (1785–1818, 60 dopisů), matky Marie Beatrix, roz. von Kageneck (1787–1826, 285 dopisů), bratra Josefa (1804–1822), sestry Pavlína Kunhuty (1787–1850) a dalších příbuzných. Jednotliviny od stejných odesílatelů jsou obsaženy i v dodatku k této části: Marie Eleonora Kounicová (14a/4, 203 dopisů z let 1813–1815), Marie Beatrice von Kageneck (14a/2, 20 dopisů z let 1813–1815), Viktor (14a/6, 16 dopisů z let 1813–1815) a Marie Leopoldina (14a/5, 174 dopisů z let 1813–1815).

Prameny k Vídeňskému kongresu v Rodinném archivu Metternichů

Z uvedeného přehledu je patrné, že prameny týkající se Vídeňského kongresu probíhajícího na přelomu let 1814–1815 je nutné hledat ve fondové části Acta Clementina. Metternich logicky považoval Vídeňský kongres za jeden z nejdůležitějších úspěchů své politické kariéry a je proto logické, že materiály kongresu se týkající je možné ve fondu hledat.¹⁸ Po stopách pramenů se do metternichovského archivu vydal již v roce 1908 archivář Domácího, dvorského a státního archivu ve Vídni a jeho pozdější dlouholetý ředitel Ludwig Bittner. V archivu uloženém tehdy v západočeských Plasích prováděl Bittner kompletní rešerši pramenů k dějinám Vídeňského kongresu určenou pro vídeňského historika Augusta Fourniera, který plánoval při příležitosti blížícího se 100. výročí kongresu připravit jeho monografické zpracování. K tomu ale bohužel nedošlo. Bittner, který v Plasích pobýval ve dnech 22.–26. října 1908, charakterizoval ve své zprávě téměř všechny části královské a politické korespondence, přičemž se snažil evidenčně podchytit veškerou Metternichovu korespondenci z let 1814–1815.¹⁹

V Bittnerových stopách můžeme jít i v následujícím přehledu. Obecně lze říci, že rodinný archiv Metternichů, část Acta Clementina, obsahuje poměrně rozsáhlou kancléřovu korespondenci z let 1814–1815 týkající se však zejména přípravné fáze kongresu od poslední fáze napoleonských válek a Pařížský mír až k jeho přípravě, a poté ohlasy a reakce na skončený kongres. Pokud jde o samotný průběh kongresu, kancléř Metternich v období od října 1814 do června 1815 prakticky nekorespondoval. Je to logické, jak z hlediska diplomatického, neboť většina jednání probíhala osobně, a nebylo třeba zdlouhavé písemné přípravy, i z hlediska časového, neboť jak je známo, kongresová jednání byla po všech stránkách velmi intenzivní. Přesto je možné na základě pramenů uložených v rodinném archivu Metternichů v kombi-

18 Shrnutí Metternichovy role na Vídeňském kongresu nejnověji Siemann, Wolfram: Metternich. Staatsmann zwischen Restauration und Moderne. München 2010, s. 52–62, zde i další základní literatura.

19 Bittnerova zpráva viz Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, fond Ministerium des Äußern – Administrative Registratur, Fach 14, Kart. 34. Ve své zprávě Ludwig Bittner metternichovský archiv velice vysoce hodnotil jako „für die Geschichte der auswärtigen Beziehungen unserer Monarchie so wichtige und staatliche Interessen so eminenten Weise berührende Archiv“.

naci s dalšími prameny uloženými zejména v již zmiňovaných fondech Domáciho, dvorského a státního archivu ve Vídni přispět k nejen k Metternichovské biografii, ale i k prosopografickému výzkumu týkajícího se dalších zúčastněných osob.

Acta Clementina 1

Je přirozené, že se na Metternicha jako na klíčovou osobnost kongresu do značné míry určující evropské uspořádání po napoleonských válkách obracela řada příslušníků evropských panovnických rodů, a to jak těch, kteří stáli na řadě vítězných mocností, tak těch, kterým s pádem Napoleona hrozila ztráta vlastního postavení. Uvedená korespondence, byť v podstatě nepočtená, umožňuje nahlédnout nejen do individuálních osudů jednotlivých osob a jednotlivých států, ale také pochopit smysl Metternichovy politiky, kterou se snažil v řadě případů kompromisně a vyváženě realizovat. Prvním celkem je korespondence realizovaná se členy habsburského rodu. Obsahuje zejména vzájemné informace a konzultace o některých konkrétních otázkách i o otázkách obecnějšího charakteru. Takový ráz mají například dopisy císaře Františka I. (1/1, 11. 8. 1814, 22. 3. 1815) uznávajícího plně Metternichovy zásluhy na rakouském politickém úspěchu. Z dalších členů rodu se dochovala korespondence s toskánským velkovévodou Ferdinandem III. (1/7, 16. 7., 29. 7. 1815), modenským vévodou Františkem IV. d'Este (1/9, 21. 2. 1814, 26. 5. a 13. 6. 1815), arcivévodou Janem (1/12, 11 dopisů z roku 1815), arcivévodou Karlem (1/14, 10. 3. 1815). Z uvedeného se zcela vymyká počtem i obsahem rozsáhlý konvolut několika stovek dopisů, které si Metternich vyměnil s manželkou Napoleona I. Marií Luisou (1/23). Případ Marie Luisy bylo nutné řešit velmi delikátně a citlivě. Vklad Metternicha k jeho řešení vysvítající i z jejich vzájemných dopisů čeká stále na své zpracování.

Další skupinou, která se týká tématu Vídeňského kongresu a řešení poválečného uspořádání evropských poměrů, je korespondence kancléře Metternicha se členy rodiny Bonaparte. Po Napoleonově pádu byly ohroženy i jeho satelitní státy vedené jeho sourozenci. Příspěvkem k poznání tohoto problému může tak být i Metternichova korespondence s Elisou (1/27, 10. 11. 1815), Jerômem (1/28, 8 dopisů z období srpen 1814 – duben 1815), Karolínou (1/29, 7. 10. 1815), Lucienem (1/30, 22. 8., 22. 12. 1815) a Paulinou Bonapartovými (1/31, 28. 9., 22. 10. 1815).

Kancléř Metternich byl adresátem rovněž dopisů dalších členů panovnických rodů: belgického krále Leopolda (1/50, 12. 12. 1815), francouzského krále Karla X. (1/61, 7. a 12. 4. 1814), vévody Ludvíka Filipa Orleánského (1/62, 3. 6. 1815), hesenské velkovévodkyně Luisy (1/71, 28. 2. 1815), holandského krále Viléma (1/78, 18. 1. 1814, 15. 6. 1815), neapolsko-sicilského krále Ferdinanda IV. (1/82, 9. 11., 24. 11. 1815), meklenburského vévody Jiřího Františka (1/93, 11. 5., 30. 5., 18. 6. 1815), meklenburského vévody Fridricha Ludvíka (1/97, 1. 2. 1815), saského prince Maxmiliána (1/119, 6. 8. 1814), Charlotty, vévodkyně sasko-anhaltské (1/120, 29. 9. 1814), sasko-koburského vévody Arnošta (1/121, 5. 12. 1814) a württemberského vévody Ferdinanda (1/133, 26. 6. 1815).

Acta Clementina 2

Jak již bylo řečeno, v období kongresu Metternich zřídka korespondoval s rakouskými diplomaty a politiky. Jinak tomu bylo před zahájením kongresu i po jeho skončení. V Metternichově pozůstalosti se tak dochovaly z let 1814–1815 dopisy generálního guvernéra Lombardsko-Benátska Friedricha Heinricha Bellegarde (2/3, 20. 9., 14. 10. 1815), diplomata a vyslance Franze Bindera von Krieglstein (2/5, 24. a 28. 6. 1815), dvorského hodnostáře Mořice Dietrichsteina (2/14, 4. 1. a 10. 2. 1814), rakouského vyslance Paula Esterházyho (2/19, 6 dopisů z období září – prosinec 1815), vyslance Aloise Václava Kounice-Rietberga (2/39, 2. 2. 1814, 16. 12. 1815), vyslance Ludwiga von Lebzelterna (2/45, 22. 5. 1814), vyslance Rudolfa Lützowa (2/49, 5. 9., 11. 9. a 18. 10. 1815), polního maršála Lavala Nugenta (2/53, 15. 8. 1815). K nejdůležitějším patří Metternichova korespondence s ministrem zahraničí a financí Johanem Filipem Stadionem (2/62, 20 dopisů z let 1814–1815) umožňující nahlédnout i do finančního zabezpečení kongresu a doplnit profil tohoto politika.²⁰ Bez zajímavosti není ani korespondence Metternicha s nejvyšším hofmistrem Ferdnandem Trauttmansdorffem (2/68, 16. 2. 1814), ministrem vnitra Karlem Zichy-Vásonykeö (2/75, 4 dopisy z let 1814–1815) a především Johannem von Wessenberg-Ampringen (2/73, 5. 3. 1814, 27. 6., 17. 12., 18. 12. 1815).²¹

Acta Clementina 3

Rovněž písemné kontakty kancléře Metternicha se zahraničními diplomaty a politiky nebyly v době Vídeňského kongresu příliš četné. Přesto i zde se dochovalo několik dopisů osvětlujících některé momenty přípravy, průběhu, popř. následků kongresu.

Z korespondence anglických diplomatů jsou v této části dochované z daného období dopisy zplnomocněnce na kongresu Richarda Clancartyho (3/5, 5. 5. 1815), státního ministra Henryho Ladsdowna (3/8, 10. 11. 1814), politika a diplomata Arthura W. Wellingtona (3/15, 1. 4. a 17. 5. 1815). Francii zastupuje korespondence s francouzským vyslancem ve Vídni Augustem Charlesem Flahautem (3/21, 10. a 19. 10. 1815), politikem Janem Champagnym (3/23, 19. 7. 1815), generálem a diplomatem Ludvíkem Narbonnem (3/32, 9. 6. 1814), maršálem Horacem Sebastianim (3/35, 23. 9. 1814) a především ministrem zahraničních věcí Charlesem Mauricem Talleyrandem (3/36, 10 dopisů z období 1814–1815). Z dalších doplňují kolekci korespondence s pruským státním ministrem Karlem Augustem Hardenbergem (3/48, 7. 2. 1814), ruským státním sekretářem zahraničí Karlem Robertem

20 K němu viz Rössler, Helmuth: Graf Johann Philipp Stadion. Napoleons deutscher Gegenspieler. Wien – München 1966.

21 Johann Wessenberg, který zastával důležitou pozici druhého rakouského zplnomocněnce na Vídeňském kongresu, je rovněž osobností moderní literaturou zatím příliš neobjevenou. Jeho základní biografie viz Arneth, Alfred Ritter von: Johann Freiherr von Wessenberg. Ein österreichischer Staatsmann des 19. Jahrhundert. Wien 1898.

Nesselrodem (3/59, 11. 3. 1814) a ruským diplomatem a vyslancem Carlem Pozzo di Borgo (3/60, 2. 7. 1815).

Acta Clementina 4

Léta 1814–1815 byla pochopitelně léty intenzivní práce pro Metternichovy důvěrníky. Rovněž podrobná analýza jejich zpráv může přinést nová zjištění a pohled na některé zákruty Metternichovy praktické politiky i ideové přípravy.

Fridrich Hoppé (4/1) podal v období 2. dubna – 7. června 1814 celkem 49 relací. Významnější jsou zprávy Josefa Hudelista (4/2), z jehož pera se dochovaly relace z období 10.–12. června 1814 a 6. listopadu – 30. prosince 1815. Po dobu kongresu však stál Hudelist kancléři zřejmě velmi blízko a byl pověřen zapisování denních událostí a dalšími důvěrnými službami. V rodinném archivu se dochovaly rovněž 3 dopisy Filipa Neumanna z roku 1815 (4/3).

Acta Clementina 5

Korespondence a relace Friedricha Gentze, jak již bylo výše upozorněno, patří k nejdůležitějším pramenům k dějinám Vídeňského kongresu dochovaných v rodinném archivu Metternichů.²² Gentz podával kancléři Metternichovi permanentně zprávy o jednání, rozpracovával relace, dával různé návrhy a evidoval veškerou projednávanou agendu. Není tedy divu, že se tato část Acta Clementina těší mimořádnému zájmu badatelů.²³ Gentz se dokonce pokusil o rozsáhlejší práci, ve které by jednání kongresu shrnul. Rukopis této práce dovedený až do 10. února 1815 je rovněž uložen v této části Acta Clementina. Jedná se rukopis o rozsahu 88 stran, v níž Gentz podrobně líčí průběh jednání kongresu.²⁴

Acta Clementina 7

Z korespondence s církevními hodnostáři již Bittner ve své zprávě upozorňuje na Metternichovu korespondenci s kardinálem Consalvim. V rodinném archivu jsou dochovány čtyři Consalviho dopisy z roku 1815 (7/17, 8. 5., 16. 6., 12. 8. a 11. 9. 1815).

22 Srv. výše pozn. 8.

23 Ve fondové části Acta Clementina 5 je dochováno celkem 535 Gentzových dopisů a relací, z toho 57 z období 1814–1815.

24 NA, RAM-AC 5/205. Rukopis s názvem Précis de la marche du Congrès jusqu'au 10 fevrier 1815 o rozsahu 88 rukopisných stran. Metternich si na okraj rukopisu připsal následující poznámku: „Diese Arbeit des Herrn Friedrich Gentz trägt das Gepräge des Geistesganges und des Temperaments ihres Verfassers. Gentz hatte neben den seltensten Gaben des Geistes und einem Schatz von politischen Kenntnissen einen ihm eigenthümlichen Leichtsin, welcher die ernstesten Dinge seinen stets wechselnden Impressionen unterordnete, welche häufig das Ergebnis gesellschaftlicher Gespräche waren und leicht von einem Extrem zum entgegengesetzten übersprangen. Die nebenstehende Arbeit hat Gentz wohl selbst nur als eine höchst summarische betrachtet und deren Werth auf der Waagschale gewogen, auf welcher er das Gewicht des Correspondenten an welchen sie gerichtet war, meinendbar glaubte. Im Ganzen ist die Erzählung sachtreu.“

Acta Clementina 8

Pro postihnutí Metternichovy role na Vídeňském kongresu i jeho vlastní sebereflexi jsou pochopitelně důležité jeho autobiografické texty shromážděné v této části. Většina z nich byla již charakterizována v předchozím textu.²⁵ Nejdůležitější informace ke kongresu obsahuje deník Josefa Hudelista vedený pro léta 1806–1818 (8/21). Pro rok 1814 je zachováno 28 listů, pro rok 1815 18 listů. Pokud jde o část Memoranda, pochopitelně i zde jsou shromážděny dokumenty k daným letům. Pro rok 1814 (8/41) jsou zastoupeny opisy zpráv prezidenta nejvyššího policejního úřadu Franze Hagera von Altensteig z období květen – červenec 1814 zasílané císaři, dále soubor dokumentů týkající se uzavření Pařížského míru uzavřený dne 30. května 1814.²⁶ Zajímavý je rovněž rukopis Maxmiliána von Thielen z roku 1857 s titulem Oesterreichs Politik vom Wiener Frieden 1809 bis Pariser Frieden 1814.

Pro rok 1815 (8/42) jsou v rámci Memorand dokumentovány především dvě události. První z nich tvoří doklady o diplomatické cestě do Švýcarska, kterou realizoval rakouský diplomat Franz Xaver Ottenfels. Druhou skupinu pak tvoří soubor dokumentů týkající se Napoleona I.

Acta Clementina 12, 14 a 14a

Rodinná korespondence byla v uvedených vedena velmi intenzivně. Dopisy adresované manželce, rodičům a dětem jsou uloženy pod několika signaturami. K nejobsáhlejší patří soubory Metternichových dopisů manželce Marii Eleonore Kounicové, pro rok 1814 jde o 40 dopisů (12/34) a pro rok 1815 o 26 dopisů (12/35). Tyto celky pak doplňují ještě další konvoluty, totiž dopisy adresované manželce a dětem (12/7, 12/8) a otci (12/5). Odpovědi jsou pak uloženy v další části souboru Acta Clementina. Opět jde především o rozsáhlou korespondenci s Marií Eleonorou Kounicovou (14/8 a 14a/4). Ediční zpřístupnění této korespondence by bylo velice závažným počinem, nicméně velmi pracným. Z dalších odesílatelů je třeba jmenovat otce Františka Jiřího Metternicha (14a/1, 7 dopisů), matku Marii Beatrix von Kageneck (14a/2, 12 dopisů), sestru Pavlínu Kunhutu (14a/3, 5 dopisů), dceru Marii Leopoldinu (14/a5), syna Viktora (14a/6, 6 dopisů) a dceru Klementinu (14a/7, 4 dopisy).

Prameny k dějinám Vídeňského kongresu v jiných částech Rodinného archivu Metternichů²⁷

Ačkoli jsou Acta Clementina pochopitelně nejdůležitější částí obsahující prameny týkající se Vídeňského kongresu, nejsou částí jedinou. V menší míře obsahuje

25 Srv. pozn. 13–15.

26 Detailně je zde například dokumentována oslava mírové uzavření smlouvy konaná v pařížské Metternichově vile.

27 Podrobněji viz Kahuda, Jan: Das Familienarchiv Metternich als Quelle zur Geschichte des Wiener Kongresses. *Scrinium* 69, 2015, s. 180–196.

relevantní písemnosti také fondová část Francisco-Georgicum. Souvisí především s diplomatickou činností a postavením Františka Jiřího Metternicha ve strukturách německé říše. V rámci jeho písemné pozůstalosti tak můžeme identifikovat písemnosti týkající se postavení Württemberska v letech 1815–1818 (FG 2002, Publica II), postavení duchovenstva v říši a otázku mohučského kurfiřtství v letech 1814–1816 (FG 2003, Publica III), doklady k jednání o odškodnění po napoleonských válkách v letech 1813–1816 (FG 2004, Publica IV), korespondenci Františka Jiřího Metternicha týkající se organizace německé říše z let 1813–1816 (FG 2005, Publica V) a písemnosti týkající se postavení Tyrolska a Švýcarska v letech 1814–1815 (FG 2006, Publica VI). Závěrem je třeba také upozornit, že do části Francisco-Georgicum byla jako tzv. varia poněkud nelogicky začleněna také korespondence kancléře Metternicha s kněžnou Vilemínou Zaháňskou vedená v letech 1813–1815 (FG 2012–2024), která je všeobecně považovaná za jisté znamení Vídeňského kongresu.²⁸

28 Viz Ullrichová, Maria: Clemens Metternich – Wilhemine von Sagan. Ein Briefwechsel 1813–1815. Graz – Köln 1966.

Příloha

V následující příloze je otištěno několik vybraných dokumentů z rodinného archivu Metternichů týkajících se Vídeňského kongresu. Výběr dokumentů byl proveden s cílem představit tento archivní fond v co největší typologické i obsahové rozmanitosti.

1.

1814, 20. září, Vídeň – Císař František I. uděluje kancléři Metternichovi za zvláštní zásluhy v letech 1813–1814 čestný kříž

RAM-A 4371

Lieber Fürst Metternich! Bei der Schaffung eines Civil-Ehrenzeichens, in Beziehung auf die Ereignisse der Jahre 1813 und 1814, beabsichtigte ich die Würdigung besonderer Verdienste in einer der grössten Epochen der neuerer Weltgeschichte. Jene, welche Sie sich um die Rückkehr eines auf Recht und Ordnung gegründeten Zustandes der Gesellschaft um mich, und das Vaterland erworben haben, wünsche ich auch bei der gegenwärtigen Veranlassung eigens zu lohnen. In Erwartung der Arbeit der eigends zur Untersuchung der Ansprüche auf das Civil-Ehrenkreuz ernannten Kommission, übersende ich Ihnen heirbei aus eigenem Antriebe das erste goldene Ehrenkreuz, welches Sie allein an dem vorgeschriebenen Bande, als eine besondere Auszeichnung zu tragen haben werden.

Wien, den 20ten September 1814

Franz

2.

1814–1815, [Vídeň] - Úryvky z deníku Josefa Hudelista z let 1814–1815 připravené pro vydání edice Aus Metternichs nachgelassenen Papieren, do které nebyly nakonec zařazeny

NA, RAM-AR 817, kart. 19

1815

8. Oktober: der erste Akt des Congresses ist eine an diesem Tage erlassene Erklärung der vier Mächte, womit sie entschieden, dass der allgemeine Zusammentritt der Bevollmächtigten aller kriegführenden Mächte, welcher im Sinn des Art[ikels] 32 des Pariser Friedens nach erfolgter Unterzeichnung desselben zu Wien im Monat.

Statt zu finden habe behufs Vorbereitung und bis zur nöthigen Reifwendung der bezüglichen Fragen auszusitzen sei, dass sohin die Eröffnung des Congresses auf den 1. November verlegt werde. Die Conferenz der vier Mächte zur Vorbereitung der Geschäfte wird eingesetzt.

15. Oktober: die napolitanische Streitfrage wird von Frankraich aufgeworfen, die Bourbonschen Höfe verweigern die Anerkennung Murats. Talleyrand als französ[ischer] Bevollmächtigter schlägt L[ord] Castelreagh vor, die Monarchen sollten die Verpflich-

tung eingehen, sich den Rechten des Königs Ferdinand IV. auf die Krone Neapels nicht zu widersetzen, welche er mit Hilfe seiner Alliierten zur Geltung bringen werde und man möge festsetzen, dass die von den Allierten zu Unterstützung seiner Sache in marschgesetzten Truppen in keinem Falle Italien durchschreiten dürften.

1815

s. d.: Murat verlangt den Durchzug durch Italien für 80 000 Mann, die als Freunde marschieren. Fürst Metternich erklärt Talleyrand und Campo Chiaro, dass der Kaiser jede Macht als Feind ansehen werde, welche Truppen nach Italien in Marsch sitze.

7. März: Einlangen der Nachricht in Wien, dass Napoleon am 25. Februar die Insel Elba verlassen habe und wenige Tage darauf, dass er mit seiner Garde im Golfe Jouan nächst Cannes sich ausgeschifft habe.

13. März: Declaration der Monarchen

25. März: Neuer Allianz Vertrag der vier Mächte zur Aussicherung der Abmachungen des Vertrages von Chaumont. Beitritt aller Audiren in Congress versammelten Mächte zu diesem Vertrage.

4. April: Napoleon richtet Briefe an die Monarchen zur Aufrechthaltung des Friedens, und Cautinourts Cirkulation an Minister im gleichen Sinne. Diese Schriftstücke werden nicht angenommen. Man erfährt, dass Murat unter Versicherung seines Festhaltens an der Allianz mit Österreich nach Ancona abgereist ist um sich an die Spitze der Armee zu stellen, und dass er einen seinen Flügel-Adjunkten nach Frankreich zur Unterhaltung mit Napoleon entsendet habe. Österreich trifft Anstalten zur Verstärkung seiner Armee in Italien.

Murat lässt durch seine Minister in Wien erklären, dass er zur eigenen Sicherheit sich genöthiget sehr ... am Po zu nehmen, welche er zufolge der Convention vom 7. Februar am Ende des letzten Krieges neuer gehabt; zu gleicher Zeit hört man, dass er die Unabhängigkeit Italiens proklamiert und die Bevölkerung aufgerufen habe, sich um ihn zu scharren.

10. April: Österreich antwortet mit einer Kriegserklärung an Murat

8. Juni: Unterzeichnung der deutschen Bundesakte

9. Juni: Unterzeichnung des Congressaktes. Der spanische Bevollmächtigte verweigert die Unterschrift.

3.

[1815], s. I. - Výklad Konstantina, vévody hesensko-philippsthalského ke 40. a 50. článku Vídeňského kongresu

NA, RAM-AC 1/76b, kart. 4

Les Puissances Alliées ont cru devoir me prouver, qu'ils reconnaissaient mes faibles efforts et les sacrifices et pertes que j'avais portés, pour la réussite de la bon-

ne Cause générale. Il Leur a plu, de m'en donner une preuve évidente et officielle par les stipulations du Congrès de Vienne, en m'assignant par le 49 et 50 Article del'Acte du dit Congrès et par le traité de Paris du 3 de Novembre 1815 un agrandissement territorial de 25,000 ames, comme indemnité et recompense.

Cette indemnité fut assigné dans le Departement de la Saar, mais avec la stipulation formelle d'être échangé par des objects limitrophes à mes anciens états.

C'est avec un sentiment de reconnaissance, que je vois à présent la première partie de ces stipulations remplie, en me trouvant en possession provisoire des 25,000 ames. Mais il reste encore la seconde et pour moi plus importante partie à remplir, c'est d'effectuer l'échange garantie. J'ai trop de confiance dans la justice et équité des Hautes Puissances Garantes de ces stipulations, comme dans l'inviolabilité de ces traités, pour ne pas être persuadé que ce n'était quel'inferiorité de la question, qui l'a fait rester dans l'oubli jusqu'à present.

Car il n'a pu être la volonté des Augustes Puissances de m'assigner contre tout principe établi et en contradiction avec le but primitif, une possession lointaine du reste de mes états, qui, sous tous les rapports, serait plutôt desavantageuse qu'utile; et ne peut absolument s'accorder aux systemes politiques et militaires de la Confederation Germanique, dont ils doivent faire une partie.

Me, fiant entièrement à la justice de ces Hautes Puissances, et dans la ferme conviction, qu'aucune stipulation du Congrès de Vienne peut rester en suspend, meme, si elle parle pour l'avantage du plus faible; je reclame l'accomplissement del'article 49 et 50 du Congrès de Vienne qui promettent un échange en ma faveur et je remets à Leurs haute sagesse le choix des moyens, pour l'effectuer.

4.

1815, 7. června, Richmond – Dopis vévody Ludvíka Filipa Orleánského kancléři Klemensi Metternichovi věnovaný neapolské otázce

NA, RAM-AC 1/62

Prince,

je suis infiniment sensible à la lettre, que vous avés bien voulu m'écrire le 19 Mai et qui m'a été remise par le comte de Meerveldt et bien flatté par la confiance que vous me témoignés.

Je vois en effét, mon cher Prince, que la sage système que vous avés adopté envers la nouvelle Cour de Naples, a procuré à S. M. l'Empereur le double avantage de se débarasser en Italie d'un foyer non moins dangereux pour la Monarchie Autrichienne, que pour l'Europe en général, et surtout dans la crise actuelle, et en même tems d'avoir aussi essentiellement contribué à frayer le chemin de son Thrône au Roi son bon Père. Il doit être aussi bien satisfaisant pour vous, d'avoir atteint ce but si desirable sans qu'il puisse rester aucun scrupule sur l'observation des Traités que la nouvelle Cour de Na-

ples a si manifestement violés. Assurément, elle ne vous a rien laissé à desirer à cet égard.

Mais ici commence une nouvelle époque qui, si elle présente des dangers moins formidables pour la Monarchie Autrichienne, pour l'Italie dans le sort lui est si essentiel, et pour l'Europe en général, en présente cependant encore assés pour exiger de la part de tous, une grande adresse, une grande vigilance, et surtout, comme je vois avec un extrême plaisir, que vous en sentés vivement la nécessité, l'adoption d'un système analogue aux circonstances où nous nous trouvons, aux tems où nous vivons, et à l'état actuel des têtes des hommes, à celui de leur instruction, de leurs habitudes et de leurs vues. Ce n'est que par l'adoption d'un système sage et bien combiné à cet égard, qu'on peut prévenir le renouvellement des exçés dont nous avons déjà en tant à gémir et auxquels une résistance malentendue, et une compression générale aussi funeste à tenter qu'impossible à exécuter aujourd'hui, ne poussent que trop souvent les peuples.

Je suis enchanté, mon cher Prince, que le Traité contienne des clauses qui garantissent aux Napolitains les six points relatés dans la Proclamation que doit faire le Général Autrichien lors de l'entrée des Troupes Impériales à Naples. J'aurais préféré que le système politique du Roi Ferdinand IV eut inspiré la confiance qu'il aurait rempli de son propre mouvement les engagements que vous lui avés fait contracter à cet égard. Je regrette vivement, qu'il n'en ait pas le mérite envers les Peuples du Royaume de Naples, et je souhaite qu'il s'en dédommage en les observant dans l'esprit autant que dans la lettre, et avec cette bonne foi qui peut seule consolider son Trône.

Je serais bien heureux, mon cher Prince, si je pouvais me flatter de contribuer à faire adopter au Roi le système que selon moi, les circonstances exigeur si impérieusement, et vous pouvés être bien sur au moins que je ne négligerai aucun des moyens qui pourront être à ma portée de faire sentir à S. M. ce que vous me mandés si justement qu'il se perdrait s'ils'écartair de la ligne qui lui est traçée autant par la force des circonstances que par vos Conseils. Tout dépendra principalement des mains dans lesquelles tombera la confiance du Roi, et je ne suis pas sans craintes à cet égard. Je crains là comme en France, et comme dans d'autres Cours, les vieux serviteurs, ces fidèles Emigrés, qui ayant suivi leur Prince dans ses malheurs, croyent avoir droit à des préférences, et admettent encore moins que ceux qui n'ont pas émigré, ayent des avantages sur eux, tels que ceux stipulés dans vos Articles 5 et 6, et que ceux là contiennent à jouir sous Ferdinand IV des récompenses et des promotions accordées par Joachim. J'ai pensé bien des fois que si le Stuarts n'avaient pas en le malheur d'être suivis hors de leur Patrie par tant de serviteurs plus fidèles qu'éclairés, il est probable qu'ils n'auraient pas perdu deux fois ce même thrône sur lequel la Maison de Brunswick est restée fermément assise, malgré leurs tentatives pour l'en déposséder. Soyés sur, mon cher Prince, que je représenterai fortement au Roi la nécessité que les Ministres et autres agens de Joachim, que surtout ceux des Militaires qui ont acquis sous lui des grades, des honneurs et de la gloire, soient traités à sa Cour avec toute la considération à laquelle ils ont droit, et que vous leur avés si justement et si politiquement fair promettre; mais ne vous flattés pas j'aye auprès du Roi, l'influence nécessaire pour l'obtenir. Ce serait vous tromper que de

vous laisser cette espérance, et je ne puis que vous conjurer de faire en sorte que le Ministre de l'Empereur auprès du Roi, soit assés adroit et assés éclairé pour que les personnes qui jouiront de la confiance de S. M. soient dans un bon système et suivent de bonne foi vos Conseils, je dis de bonne foi, car l'apparence sans la réalité ne fait qu'augmenter la défiance et par conséquent les dangers.

C'est dans ce même sens qu'j'ai toujours parlé au Roi Louis XVIII, soit avant sa restauration, soit pendant le peu de tems qu'elle aduré, soit depuis que nous avons el le malheur de devoir quitter la France une seconde fois. J'ai même écrit bien longuement sur tous ces objets à S. M. depuis son séjour à Gand, mais je crains de n'avoir pas en autant de succès à persuader que je l'aurais désiré bien sincèrement. A Gand comme à Paris, à Paris comme à Palerme et ailleurs, c'est toujours l'entourage, les Emigrés et les fidèles serviteurs qui perdent les Princes comme le lierre étouffe et fait périr les arbres auxquels il s'atache.

Croyés, mon cher Prince, que vous m'avés fait un bien grand plaisir en me donnant une marque de votre confiance aussi flatteuse pour moi, que je serai toujours bien empressé d'y répondre toutes les fois que vous le desirérés, et de vous témoigner combien j'attache combien j'attache de prix à votre suffrage et à votre opinion. Veuillez aussi recevoir l'assurance de la très haute considération avec laquelle.

Je suis,
Prince,
Votre très Affectionné,
Louis Philippe D'Orléans

5.

1815, 9. listopadu, Neapol - Ferdinand IV., král obojí Sicílie, uděluje kancléři Metternichovi za zásluhy o své království na Vídeňském kongresu vévodský titul spojený s finanční rentou. Připojen průvodní dopis ze dne 24. listopadu 1815.
NA, RAM-AC 1/82

Ferdinando, per la Grazia di Dio Re delle Due Sicilie etc.

In considerazione dell'opera nobilissima del ristabilimento de'dritti di legittimità, che il Principe di Metternich ha con tanta gloria menata al suo fine nel Congresso di Vienna, volendo Noi dare nonsolamente alla Sua degna Persona, ma benanche alla Sua illustre Famiglia una perpetua testimonianza di Nostra affezione e benevolenza.

Intesi i Nostri Segretari Ministeri di Stato abbiamo decretato e decretiamo quanto siegue:

Art. 1

Conferiamo al suddetto Principe di Metternich per Se e Suoi Successori la dignità di Duca nel Nostro regno di due Sicilie, assegnandoli una rendita netta di

franchi sessanta mila, o siano D 13636,38 in benefondi di terre, che saranno distratte dal Nostro Real Demanio, per esser trasferiti e rilasciati in tutta proprietà al detto Principe nel corso di due anni.

Art. 2

Volendo però, che il Titolare goda fin da questo momento della rendita sopraccennata, ordiniamo, che la medesima gli sia corrisposta dal Nostro Real Tesoro di trimestre in trimestre verso i competenti ricevi, cominciando dalla data del presente decreto, fino al giorno in cui entrerà in possesso de beni menzionati nell' Articolo precedente.

Art. 3

Nel caso che le circostanze non permetessero, che siano distratti dal Nostro Real Demanio de' beni per formare la rendita fissata dall' Art. 1° elasso il tempo determinato di due anni, vogliamo, che alla suddetta epoca sia pagata dal Nostro Real Tesoro al Principe di Metternich e a suoi Eredi il capitale della detta rendita fissato al 5%.

Art. 4

In conseguenza della disposizioni suddette sarà spedito al Principe di Metternich il diploma di Duce nelle forme usitate.

Art. 5

I Nostri Segretari di Stato Ministri di finanze e grazia e giustizia sono incaricati della esecuzione del presente Decreto.

Ferdinando

Monsieur le Prince!

Ma main peu sure m'oblige à me servir d'une main étrangère pour tracer ces lignes. Le Commandeur Prince Ruffo va joindre S. M. l'Empereur mon cher neveu et gendre pour le complimenter en mon nom sur son heureuse arrivée dans ses Etats d'Italie. Il ne veux pas laisser partir ce Ministre sans vous témoigner particulièrement mes sentimens de reconnaissance pour l'intérêt constant que vous avez pris à ce qui me regarde, dans le cours des négociations du Congrès de Vienne. Le sentiment de justice et la saine politique, qui Vous ont toujours guidé, ont eu pour moi le succès le plus heureux, et je conserverai un éternel et reconnaissant souvenir des services que vous m'avez rendue, sans oublier la part que vous avez eue au renouvellement des liens qui viennent de m'unir encore plus étroitement à S. M. Impériale. Le commandeur Prince Ruffo, qui a toujours mérité mon estime, et qui jouit de mon entière confiance, vous exprimera de vive voix les sentimens de ma vive et éternelle reconnaissance, acceptez en l'expression avec la même cordialité avec laquelle je le chargé d'être son interprète.

Votre très affectionné

Ferdinand IV.

Naples, a 24. Novembre 1815